

Mirosław Karwat, *Teoria prowokacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, ss. 424.

We współczesnym świecie dostrzec możemy wiele zdarzeń, które określamy mianem prowokacyjnych. Podobnie w życiu prywatnym wielokrotnie uznajemy czyjeś zachowanie za prowokacyjne. Potoczne znaczenie słowa prowokacja przejawia się zatem w wielu aspektach ludzkiej działalności. Nie ulega również wątpliwości, że tego rodzaju działania nie są rzadkością w życiu społecznym, a ujmując rzecz precyzyjniej w życiu politycznym. Częstookroć odgrywają one znaczącą lub nawet kluczową rolę w procesie podejmowania decyzji politycznych, co w bezpośredni sposób przekłada się na wiele aspektów życia obywateli. Bezspornym jest zatem fakt, że prowokacyjne działania zajmują ważne miejsce we współczesnych systemach politycznych, w tym również demokratycznych. Wobec tego rodzaju działań czy zachowań przeciętny obywatel wydaje się być niemal bezbronnym. Aby jednak nie poddawać się zbyt łatwo działaniu prowokatorów czy manipulatorów niezbędnym jest posiadanie umiejętności rozpoznawania zachowań prowokacyjnych. W ostatnim czasie na polskim rynku wydawniczym ukazała się pozycja, która niewątpliwie stanowić może podręcznik działań prowokacyjnych i ułatwić nam trudne zadanie, jakim jest rozpoznanie działań prowokacyjnych i w konsekwencji nie uleganie ich wpływowi.

Książka Mirosława Karwata to niezwykła podróż poprzez różne odmiany prowokacji, w której Autor odkrywa przed czytelnikiem nie tylko meandry teoretyczne tego zagadnienia, ale ukazuje także jego praktyczne zastosowanie w otaczającym nas świecie. Okazuje się bowiem, że zarówno nasze życie osobiste, jak i okalająca nas rzeczywistość polityczna przesiąknięte są różnymi formami czy postaciami prowokacji. Często okazuje się, że akt prowokacyjny jest motorem napędowym całego ciągu zdarzeń np. politycznych, które mają ogromny wpływ na bieg historii i nasze życie codzienne.

Książka składa się z pięciu zasadniczych części, a te podzielone zostały na dwadzieścia cztery rozdziały, w których autor krok po kroku odkrywa tajemnice prowokacyjnych postaw czy zachowań. Całość książki poprzedzona została wstępem, w którym autor tłumaczy, dlaczego warto przyjrzeć się bliżej zagadnieniu prowokacji, udowadniając jednocześnie jej wszechobecność zarówno w życiu osobistym czy zawodowym, jak i życiu politycznym. Zaskakująca i jednocześnie bardzo użyteczna jest także forma tej książki, bowiem przypomina ona trochę przewodnik metodyczny. Zatem prócz oczywistych walorów teoretycznych można tam znaleźć wiele przykładów zastosowania w praktyce działań prowokacyjnych, co w znaczący sposób ułatwia nam zadanie, jeśli próbujemy rozpoznać czy udaremnić akt prowokacyjny. Z drugiej jednak strony pozycja ta może się stać swoistego rodzaju przewodnikiem dla osób, które chciałyby wykorzystać tego rodzaju techniki w praktycznym działaniu.

W części pierwszej Mirosław Karwat próbuje odpowiedzieć na zasadnicze pytanie – Czym jest prowokacja? Poszukując jednej uniwersalnej definicji autor

wspiera się najpierw na słownikowym rozumieniu tego pojęcia. Pisze on mianowicie: „Prowokacje należą do działań podstępnych, w których ktoś osiąga swój cel dzięki temu, że zdobywa nad innymi osobami przewagę i dzięki niej staje się reżyserem sytuacji, panem uczuć, pragnień i wyobrażeń, inspiratorem złudzeń, wahań i decyzji, sternikiem posunięć. Ta przewaga sprawia też, że stajemy się od niego uzależnieni, tracimy kontrolę i nad sytuacją, i nad sobą”. Idąc dalej Mirosław Karwat próbuje wskazać dwoisty charakter aktów prowokacyjnych, a także różnice i podobieństwa między prowokacją i manipulacją. Dochodzi on do wniosku, że prowokacja jest szczególną formą manipulacji. Jako przykład jednej z najprostszych form prowokacji wskazuje wyzwanie, które przybierając różne formy (np. wyzwiska) jest bardzo powszechne w naszym życiu. W tym szerokim zbiorze pojęć autor w bardzo sprawny sposób pokazuje kluczowe ich elementy wraz z ich praktycznym wymiarem.

W części drugiej Mirosław Karwat próbuje pokazać złożoność aktów prowokacyjnych, wyliczając kolejno różnorakie ich formy i zastosowanie. Ta swoistego rodzaju morfologia zjawiska prowokacji ukazuje czytelnikowi olbrzymi zakres tego pojęcia. Umysławia to nam złożoność i skalę omawianego problemu. Oprócz rozważań czysto teoretycznych wskazuje on także przykłady z historii (tej odległej i tej znacznie nam bliższej), gdzie prowokacja spowodowała zmianę biegu wydarzeń, a często w sposób zasadniczy zmieniła bieg historii. Mirosław Karwat przypomina między innymi goebbelowską „promocję” Katynia, czy też współczesny „skandal rozporkowy” w USA. Autor twierdzi również, że prowokację rozpatrywać można w kategoriach gry bądź też rozgrywki. W jednym z rozdziałów autor zaznacza także, że akt prowokacji niekoniecznie musi być aktem jednostkowym, dlatego można też mówić o multiprowokacji. Jako perfidną odmianę prowokacji uznaje on intrygę, która na stałe weszła już do kanonu słownikowego Polaków. Sformułowania takie jak „uknuć intrygę” czy też „intrygant” są nieustannie obecne.

Część trzecia w całości poświęcona została sferze politycznej, w której to prowokacja, zdaniem autora, odgrywa bardzo ważną, a często i kluczową rolę. W tej części autor próbuje wyjaśnić czytelnikowi jaki cel przyświeca politykom posługującym się prowokacją dla osiągnięcia własnych, partykularnych celów, czy też celów danej opcji politycznej. Jednocześnie jednak zaznacza, że czasem akt prowokacyjny nie jest jednostkowym działaniem zaspokajającym pragnienia danej jednostki czy też grupy politycznej, lecz jest częścią szerszego, zaplanowanego działania, gdzie prowokacja jest jedynie jednym z elementów służącym osiągnięciu dalekosiężnych celów. Ponadto autor wyjaśnia także jakie funkcje pełni akt prowokacyjny na scenie politycznych rozgrywek. Ciekawe są również rozważania nad tym, czy prowokacja polityczna jest zjawiskiem szczególnym, czy też jest jedynie jedną z form działań prowokacyjnych spotykanych w życiu człowieka. Zdaniem autora, efekty działań prowokacyjnych mogą mieć również skutki pozytywne. Okazuje się bowiem, że tego rodzaju działania mogą także, czasem przypadkiem, służyć słusznym celom, a dzięki prowokacji ich osiągnięcie jest

znacznie prostsze i krótsze w czasie. Jednocześnie jednak autor przypomina, że prowokacji najczęściej przyświecają cele o zabarwieniu negatywnym. Nie ulega przecież wątpliwości, że prowokacja staje się bardzo często narzędziem antyrządowego, opozycyjnego establishmentu, który swoją bezpardonową walkę o władzę opiera na prowokacjach.

W części czwartej zatytułowanej *Sugestywne niedopowiedzenia* Autor podejmuje trzy zasadnicze tematy, a więc podstępne nagrania, które w ostatnim czasie w Polsce odegrały znaczącą rolę na arenie politycznej, wystarczy wspomnieć „afere Rywina”, „nagrania Oleksego” czy „taśmy Renaty Beger”. Z drugiej strony pisze on również o „kreatywnych nagraniach” szeroko stosowanych w rozgłośni Radio Maryja. Idąc dalej autor szczegółowo rozpatruje zjawisko przecieku, jako jednej z najczęściej używanych metod zarówno wśród dziennikarzy, jak i osób zajmujących się public relations. Wskazuje on między innymi na atrakcyjność tego rodzaju działania, gdyż Autor przecieku pozostaje w zasadzie anonimowy, informacja natomiast wychodzi na jaw jakoby z zupełnie innego źródła. Dzięki temu uzyskujemy pożądaną efekt bez angażowania się bezpośrednio w rozpowszechnianie danej informacji. Ta forma prowokacji używana jest także przez służby wywiadowcze. Wreszcie Mirosław Karwat poprzez analogie do gier karcianych i ogólnie pojętego hazardu analizuje pojęcie blefu, jako doskonale znane go i powszechnie stosowanego narzędzia gry politycznej. Politycy bardzo często posługują się blefem w politycznej grze ze swoimi oponentami, co często przynosi wymierne skutki.

W części piątej autor zajmuje się prowokacjami brutalnymi. Szczególną moją uwagę zwróciły rozważania Mirosława Karwata nad taktyką faktów dokonanych, która stosowana przecież była niejednokrotnie w polityce międzynarodowej, wystarczy wspomnieć działalność Adolfa Hitlera przed wybuchem II wojny światowej. Jak pokazała historia powszechne przyzwolenie, czy też tolerowanie tego rodzaju zachowania doprowadziło do ogromnej ludzkiej tragedii. Autor wymienia i charakteryzuje także brutalne czy drastyczne odmiany prowokacji, takie jak nagonka czy gra na ludzkich uczuciach, które to działania w efekcie doprowadzić mogą do życiowych tragedii. Pomimo negatywnej oceny moralnej czy etycznej tego rodzaju działań autor nie ma żadnych wątpliwości, że przynoszą one, podobnie jak inne formy prowokacji, wymierne efekty, również w sferze działań politycznych.

Podsumowując należy powiedzieć, że książka ta stanowi znakomitą syntezę wiedzy na temat aktów, zachowań czy mechanizmów prowokacyjnych występujących w życiu prywatnym, zawodowym, gospodarczym, naukowym, a także, a może przede wszystkim, politycznym. Autor dowiódł, że prowokacja we wszystkich tych sferach ludzkiej działalności wykazuje niezwykle podobieństwa, a mechanizm jej działania jest niemal identyczny bez względu na środowisko. Polecam tę książkę wszystkim tym, którzy uważnie obserwują polską scenę polityczną, w szczególności zaś osobom zajmującym się marketingiem politycznym. Po tej lekturze można z zupełnie nowej perspektywy spojrzeć na otaczającą nas rzeczy-

wistość polityczną i próbować unikać wpływowi prowokatorów. W moim przekonaniu nie należy obawiać się aktów prowokacyjnych, którymi atakowani jesteśmy z przeróżnych stron. Prowokacja jest najczęściej działaniem świadomie skierowanym przeciwko nam. Aby skutecznie się przed nią bronić i niwelować negatywne jej skutki należy przede wszystkim posiadać umiejętność jej rozpoznawania, w czym z całą pewnością pomoże opisana przeze mnie książka Mirosława Karwata.

Paweł Antkowiak

Poznań

Konflikty współczesnego świata, red. G. Ciechanowski, J. Sielski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, ss. 184.

Przełom wieków skłania wielu badaczy do refleksji nad palącymi problemami, z którymi zmagają się ludzka cywilizacja. Owocem tych naukowych analiz są rozliczne prace, dotyczące napięć i konfliktów politycznych we współczesnym świecie. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się zjawisko międzynarodowego terroryzmu po tragicznych wydarzeniach z 11 września 2001 roku. Podjęto wówczas wiele prób wyjaśnienia zawiłości związanych z wyzwaniem globalnego terroryzmu. Jedną z nich jest praca napisana pod redakcją Grzegorza Ciechanowskiego i Jerzego Sielskiego zatytułowana: *Konflikty współczesnego świata*. Prezentowany materiał stanowi efekt międzynarodowej konferencji naukowej: *Terroryzm i konflikty zbrojne na przełomie XX i XXI wieku*, zorganizowanej przez Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego.

Tom ten zawiera część materiałów opisujących głównie konflikty zbrojne, do których doszło na przełomie XX i XXI wieku. Wzrost zagrożenia terrorystycznego i na nowo wybuchające konflikty zbrojne na tle narodowościowym, religijnym i etnicznym są poważnym wyzwaniem dla całej społeczności międzynarodowej. Nie dziwi więc fakt, że tematy związane z nowym wyścigiem zbrojeń, czy zaangażowaniem militarnym państw w wielu zapalnych rejonach globu zyskują uznanie wśród badaczy problemów współczesnego świata i zajmują poczesne miejsce w szeroko rozumianych badaniach z zakresu nauk społecznych. Efektem wzmożonego zainteresowania tak definiowanymi problemami społeczno-politycznymi jest między innymi prezentowana tu praca pod redakcją Ciechanowskiego i Sielskiego.

Na omawianą pozycję składają się wstęp autorstwa Grzegorza Ciechanowskiego i Jerzego Sielskiego oraz siedemnaście rozdziałów, stanowiących artykuły różnych autorów i w swej istocie dotyczących różnych problemów, których wspólnym mianownikiem można określić konflikty współczesnego świata. Książka zakończona jest dwustronicowym podsumowaniem w języku angielskim.